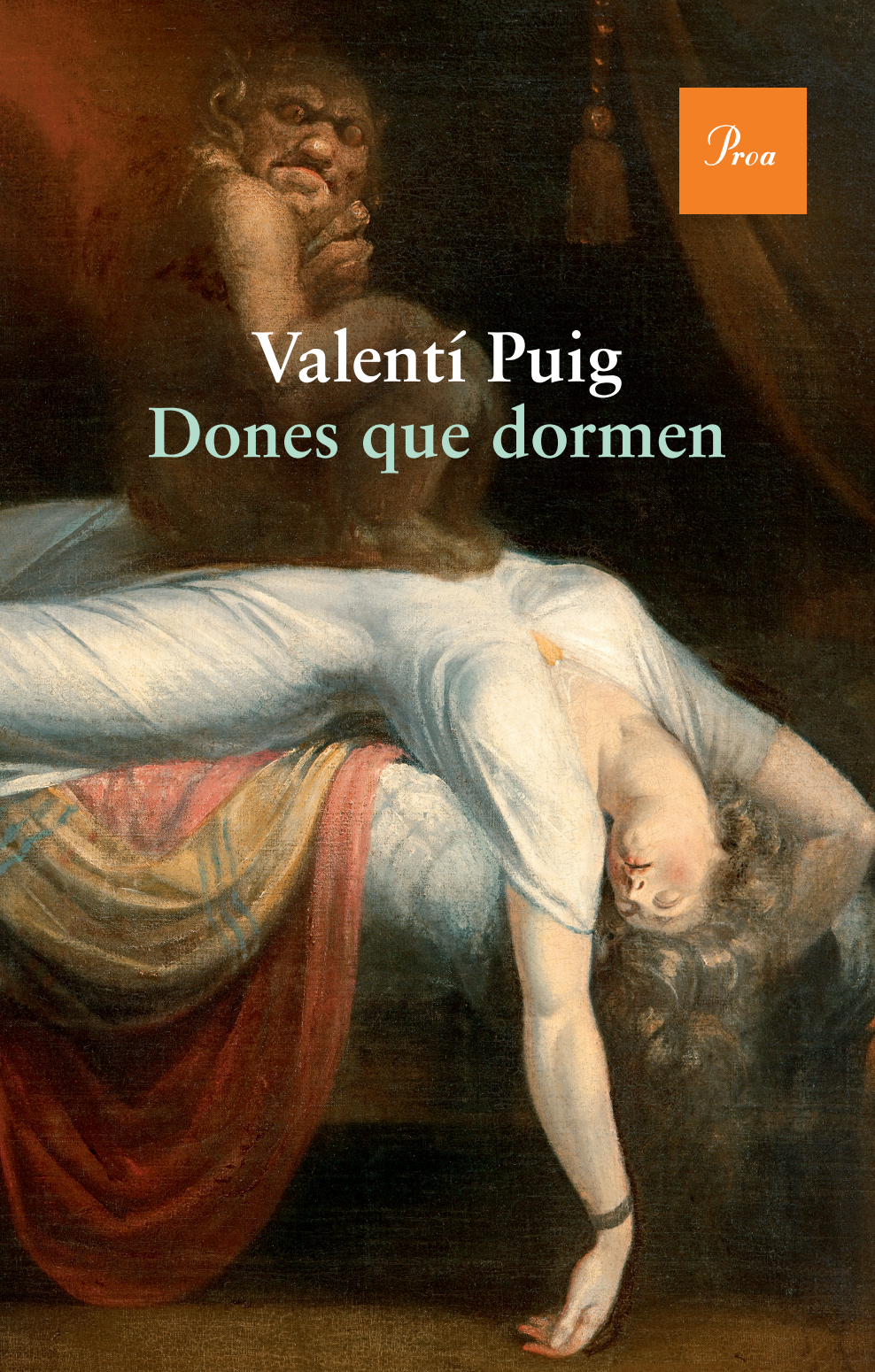

Proa

Valentí Puig
Dones que dormen

VALENTÍ PUIG

DONES QUE DORMEN

Dietari 1986-1990

Proa

Proa
A Tot Vent

Primera edició: maig del 2015

© 2015 Valentí Puig

Drets exclusius d'aquesta edició:

Raval Edicions SLU, Proa

Pedro i Pons, 9-11

08034 Barcelona

www.proa.cat

ISBN: 978-84-7588-567-4

Dipòsit legal: B. 12.653-2015

Composició: Víctor Igual, SL

Impressió: Reinbook

Queda rigorosament prohibida sense autorització escrita de l'editor qualsevol forma de reproducció, distribució, comunicació pública o transformació d'aquesta obra, que serà sotmesa a les sancions establertes per la llei. Podeu adreçar-vos a Cedro (Centro Español de Derechos Reprográficos, www.cedro.org) si necessiteu fotocopiar o escanejar algun fragment d'aquesta obra (www.conlicencia.com; 91 702 19 70 / 93 272 04 47).
Tots els drets reservats.

ÍNDEX

Nota	7
1986	9
1987	129
1988	241
1989	335
1990	441

Per què la vida és tan vulnerable mentre l'art o el mal duren més? La resposta no correspon a la raó, sinó a un vell instint, com la decadència i la barbàrie solen passar pels mateixos arcs de triomf, al trot o a pas de càrrega. De tot, què en queda, a part de les estàtues, les ruïnes i els himnes?

Palma. Retrobo, després de l'absència de setmanes fins a cap d'any, les ombres del pis del carrer Rubí, el benestar sedentari de qui viu sol, escriu i no demana gaire més. Algunes veus al contestador automàtic. Res d'importància. Tot llunyà, tan enganyosament familiar que és inescrutable, amb un toc fatal. Només em mancaria l'expansió d'un llarg camí entre arbres, per on pogués caminar, solitari, fins a una font, cada cap-vespre, a posta de sol.

Mai no serem tan humans com el dia de la derrota.

Madrid. Nits de boira impenetrable i fascinada que transforma la ciutat en una epifania sense trama, sense futur també, tan lluny de l'illa on naufraguen

les esperances. Els articles, els llibres, tot extraviat enmig d'una boira benigna, on no trobo cap mà que em dugui amb serenitat, com un àngel o un pare, cap a l'hotel.

No pots viure d'una forma honorable si amb la raó o la passió no t'oposes a allò que —o a qui— vol negar-te o, simplement, a qui et perdoni la vida.

Que n'és, de caduc, el dilema entre glòria amb sacrifici i comoditat obscura! És tan caduc com les monedes de velló.

Animal, sí, però molt fràgil. L'home.

Hi ha el possibilisme optimista de les aspirines i la bona voluntat, però també el pessimisme fatalista del caos i el terror. A) Reagan i Gorbtxov se somriuen. B) Però el planeta vessa de conflictes armats, inextingibles. A) No hi ha finalment confrontació termonuclear. B) Però el veí mata el veí. A) Sempre hi haurà bona literatura. B) Però la degradació de la bellesa i l'honor no té fre.

Déu, gran camarlenc de la *Realpolitik*.

Un conegut de bar. «Sóc un home d'aperitiu», explica sovint a la barra del bar Bosch. Diu que ha provat tots els aperitius del món. Sospitem que això és

fantasia. Deixa les claus del cotxe sobre la barra. És un clauer ostentós, i, si et descuides, et fa una descripció detallada de cadascuna de les claus, símbols d'un cadastre de propietari urbà. Té el tic de tocar-se la bragueta. Quants aperitius s'han de beure per beure tots els aperitius del món? Llegir una enciclopèdia de l'aperitiu, amb centenars d'annexos. Beu els Bitter Cinzano de dos en dos i sol demanar, en veu molt alta, que li posin una rodanxa de taronja. El meu pare feia un bíter cada migdia, vi negre per dinar i un rom Negrita després, abans d'adormir-se a la butaca a temps per no sentir el butlletí de notícies de Radio Nacional, el *parte*, com en deien. El conegut de bar és comissionista, llicenciat en Dret, cosa que no equival a ser advocat, de la mateixa manera que ser llicenciat en Història no significa ser historiador. Un comissionista amb mesura, que no traspassa la línia fosca entre la llei i el sistema penitenciari. Vagues confluències polítiques, sempre vinculades a interessos parcials. Va incrementant el clauer. Quan s'excita parlant, no se n'adona i fica el dit al tassó del bíter, treu la rodanxa de taronja i la xucla. S'eixuga el dit. Remou les claus a la barra. Es toca la bragueta. Té molt de depredador rural.

Mèxic. Notes fragmentàries i confuses de l'estada mexicana de les setmanes finals de l'any passat; notes escrites a cantines, anant amb cotxe, després de nits intenses o dempeus en un museu; notes escrites en un

tovalló de paper o una capsa de mistos. Notes confuses i sense ordre cronològic. Hi anava convidat a fer de testimoni a les noces de Jungla Mascaró i Celestí Alomar, ara agregat d'informació a l'ambaixada d'Espanya. Primer vol transatlàntic.

La gàbia del chihuahua. Bellesa profana de la gran ala del Boeing 504 contra el blau celeste, molt per sobre d'un banc de núvols que sembla infinit. Aeroport de Mont-real, nevat: uns autobusos interplanetaris amb cames articulades –crec que els havia somniat alguna vegada– ens duen a la terminal, a passar l'estona. El vent escombra la neu en un instant. Visió –potser imaginada– de Terranova, blanca de gel. Anant cap a Mèxic, una francesa amb aire de *demi-mondaine* em diu que té un amic mexicà i du un chihuahua en una gàbia de fusta xapada. Atreure una dona fent-li cas al chihuahua. Llumínaries de Houston i Monterrey.

Primera nit. Immensa galàxia lumínica –una dimensió incògnita, torbadora– de Mèxic DF abans que l'avió comenci a aterrar. Una conglomeració urbana que aclapara la mirada: divuit milions d'habitants. Un gran cau sense límits que sembla inhabitable, la premonició d'un futurisme apocalíptic. Penso que en un barri de Mèxic DF hi cabrien tots els catalanoparlants del món. Tarradellas conta que, quan a l'exili saltava d'avió en avió per recollir donacions dels casals catalans al món sud-americà, quedava d'allò més merave-

llat perquè cada vegada sentia parlar castellà. A l'aeroport, C. i J., amb un gojós somriure prenupcial. De l'aeroport, cap a la Plaza Garibaldi, amb tot de mariachis. Els esperons platejats dels mariachis dringuen i marquen l'estrambot de les cançons amb lletres improvisades a la mida del client que les demana *in situ*. Immersió total. Nit humida i estelada. La gran Babilònia, vasta, increïble, que vista des de l'avió era un infinit de llum. La ciutat postterratrèmol. Sopem a una *casquería* i després entrem en una taverna amb molta *jarana*. Posar-se un gran capell mexicà i treure fum de cigar pel nas: «Yo tenía un chorro de voz, era el amo del falsete». Aquesta *ranchera* la cantava Isabel, una criada maonesa que tinguérem a ca nostra, enamoradissa, necessitada de desgràcia sentimental i que tenia un pretendent, Eugenio, que volia ser cantant i quan la passava a buscar cantava des de baix, pel buc de l'escala, això amb «un chorro de voz», «era el amo del falsete». Els amics li van llogar un petit teatre de Palma a fi que fes el debut, i ells mateixos l'inflaren de tomàtecs.

Els matins a DF. Les cafeteries Sanborns de DF són el lloc predilecte dels «júniors» –m'explica C.–, que vénen a ser la versió mexicana del *pijo* espanyol, però més nord-americanitzats. Cotxes espectaculars i rutilants a la porta. Amb quin goig entren quan van amb una dona rossa i alta! Són els fills privilegiats dels anys del petroli. A fora, el gran núvol de la contaminació

afeixuga les hores de DF. No fa gaire, uns científics japonesos han dictaminat que DF és inhabitable. Ara bé, hi viuen divuit milions de persones, més aviat indiferents al diagnòstic.

«Downtown». Amb una indolència total, les patrulles de policia conversen a les cantonades. Anem a voltar pels carrers que hi ha rere del Zócalo. Edificis que s'enfonsen dia a dia, com una condensació metafòrica de la ciutat que també s'enfonsa, sotmesa a cicles tellúrics. Carrers estibats de venedors i carrets de venda, enmig del baf poc exquisit dels *tacos*. Pertot arreu, venedors de fruita trossejada, entre blocs de gel sospitós i opac. Bijuteria humil, xarlatans que venen qualsevol cosa amb una facúndia admirable i elemental mentre les mares amb els fills a l'esquena es queden amb la boca oberta i la mirada d'una llunyania de segles. Tres vells amb un guitarró, un violí. Putes joves que ja són índies, molt prest envellides, esperant amb estultícia una clientela que no arriba. Passa un tricicle amb barres de gel. Novel·les romàntiques i vella pornografia a un quiosc on tot és de paper groguenc. Un borratxo monumental, bigotis llargs, mirada índia, ampolla a la mà, capell i ponxo. Bafs acumulats, humits. La plaça dels escriptors que redacten cartes per encàrrec dels homes i les dones que fan cua amb una paciència analfabeta. Tot infantil, remot i vital, com una mutació biològica que no sap cap on anar. Classe ben baixa als antípodes de la classe alta

per una lògica que sembla ineluctable, dones que s'escolten un venedor de pintes, llibreries que semblen de fa un segle, vells edificis colonials tombats, escletxes de terratrèmol. Escapularis i *tacos*. Unes cabanes improvisades que aixopluguen els pobres damnificats pel terratrèmol. Un altre DF viu als xalets de la Reforma, amb criades diminutes i antenes parabòliques, entre velles dinasties de jueus mexicans que –segons diuen– no volen ser altra cosa que jueus i no mexicans. Entremig, la terra de ningú, perquè va emergint una classe mitjana que encara no té gruix. Creuem la Plaza del Zócalo després de veure els murals del palau presidencial. Per una sortida del metro, apareix un lluitador de *catch* emmascarat i amb capa, heroi de la vida popular, justicier, veu del poble. Ens trobem una peregrinació de costureres –molt afectades pel terratrèmol– que van cap a la catedral, envoltades de captaires, tot atàvic, lleig i dignament engalanat amb flors. Tendes de campanya de camperols que vénen a DF a protestar contra uns empresonaments polítics. Una família de timbalers.

A les cantonades, enllustrabotes enmig del maremàgnum urbà, llegint tots capficats un tebeo antic i rebregat, de quarta mà. Els clients arriben i s'asseuen als setials, i la dona del client s'espera al costat, devotament, amb la mirada perduda. El cul de les dones policies. Desvagats municipals. Enmig del Zócalo, un cadafal amb un gran altaveu: *villancicos* de Raphael. Unes dones que demanen la demolició dels edificis

clivellats pel terratrèmol. Tocadores d'«organillo» amb somriure rapaç. A un bon bar d'hotel, demanem un vodka i ens diuen que tenen la marca «El Risto», que en realitat és el vodka Eristoff. Rara prestància del centre històric de DF immemorial, amb l'empremta del gran poder virregnal i eclesiàstic. Una vegada i una altra, Mèxic va del fatalisme a la reconstrucció i torna al principi. Al gran laberint estatal del Monte de Piedad, el Mèxic real penyora els seus tresors humils, exhibits com una seqüència d'exvots religiosos. A l'altre DF, de les llibreries de Coyoacán als restaurants amb terrassa de la Zona Rosa, ara domina el Mèxic il·lustrat i tecnocràtic.

Els murals de la pintura revolucionària mexicana avui semblen un còmic fet amb ganes i molta ficció. A la vegada permeten la constatació naïf d'un atzucac de la història, el cul-de-sac d'un gran país que encara no té formes socials per bé que les imiti. Penso en Europa, però tampoc m'ho puc creure massa perquè acabaríem en un astigmatisme que du a consentir la formació d'una gran Finlàndia. El perillós i odiat veí mexicà, que són els Estats Units, a pesar de tot i per sort no ha heretat l'egoisme internacional de la Gran Bretanya.

Llibres. A la tauleta de nit, el suggeriment d'una primera lectura, *El laberinto de la soledad* de Paz, que, de fet, encara que li conec més els assajos –*Corriente alterna*, per exemple– que la poesia, m'és un llibre des-

conegut com a iniciació a l'esperit mexicà. En els anys setanta vaig tenir la febre de la literatura sud-americana. Els llibres d'escriptors mexicans eren de l'editorial Joaquín Mortiz, una meravella. Les primeres novel·les de Carlos Fuentes –les millors–, l'estrany Salvador Elizondo. Juan García Ponce, un hereu de Musil. També recordo Vicente Leñero, Gustavo Sainz (*Gazapo*), Juan José Arreola, José Agustín (*De perfil*). No sé per què, no he llegit Juan Rulfo i ho faré ara. D'aquelles novel·les tinc present una energia verbal que és tant urbana com rural, tant revolucionària com postrevolucionària, íntima o èpica, sobretot la desimboltura de la figura de l'escriptor en una societat que no llegeix gaire, però amb tradició d'elit i protecció perversament benèvola de l'Estat. L'empelt de l'exili republicà espanyol, tot i l'hostilitat històrica contra Espanya. És el Mèxic de Trotski i dels surrealistes, d'una cinematografia potent i d'un periodisme que, a pesar del control governamental, té un batec vital incontrolable. I ara escolto la ràdio, capaç de deixondir un mort, amb cadències i ritmes verbals que contrasten amb la llengua castellana una mica eixuta, poc enjogassada i també discursivament pobra de la ràdio a Espanya. Gran complaença de la gent mexicana amb els programes de succeïts tràgics i crims, que també donen titulars de premsa molt aguts. L'any 1968, París i Praga robaven presència internacional a la matança d'estudiants a Mèxic, en l'època de les universitats convulses i ocupades per la nova revolució. És la cor-

rupció el preu de l'estabilitat d'un sistema real de partit únic? C. m'ha fet llegir —i es llegeix d'una tirada— *Lo negro del Negro Durazo*, increïble crònica del més corrupte i faraònic dels caps de policia de DF, parent del president López Portillo. Ja fa anys, aquelles primeres novel·les mexicanes que vaig llegir venien d'un món intel·lectualment molt viu, al dia, més al dia que la vida intel·lectual espanyola. De fet, sospito que el problema del sistema polític mexicà és el buit que hi ha entre unes elits de qualitat i, sense classe mitjana, el poble bigarrat, fet sucursal del PRI a bon preu. Una ficció d'Estat que fins i tot arriba a ser-ho de veritat. M'intriga un règim de partit únic que manté orgànicament els partits d'oposició i la premsa crítica. Després de la revolució, la institucionalització i després la tecnocràcia.

Antropologia. El gran Museu Antropològic, la violència del món precolombí i un enfrontament cruent de civilitzacions, un enfrontament de dimensions mitològiques i sagnants. Mitologia i misteri de la ciència del temps: els grans calendaris que xifren el pas dels dies i dels segles per a les civilitzacions desaparegudes. Mèxic té una electricitat magnètica, una força verbal volcànica, una història política que ha aconseguit passar de la dictadura al partit únic sense incrementar els conflictes. Un poble d'erupcions vitals, de silencis inalterables i atàvics. Humanitat densa, fins i tot espessa. Imperi rere imperi, una civilització que destrueix

l'anterior. Quina epopeia de les llengües que el castellà arribés a Mèxic i el parlin milions i milions de persones, rics i pobres! T'és molt immediata i profunda, tangible, la certesa que Mèxic és un gran país. I, entre ruïnes i catàstrofes sísmiques, té una puixança esclatant, a pesar de la crisi econòmica d'ara, en ple sexenni de Miguel de la Madrid. Un nacionalisme aguerrit, sobretot contra els Estats Units. L'ambaixador que va enviar Reagan és l'actor John Gavin, profitosament odiat per la premsa de DF. Patriotisme instruït als patis de les escoles. El gran tòtem de la presidència de la República, limitada a un sexenni, i per això perdonada gairebé de tot excés i abús.

Dona del poble. Cada matí, abans d'aixecar-me, escolto el rallar de la criada mestissa, com un riu verbal que passa des dels segles dels segles. Un gran sentimentalisme. Alegria infantil, un poc obtusa. La història, molt habitual en les dones mexicanes com ella: prenyada de jove per un promès que se'n desentén o casada amb un home que la carrega de fills i de cop i volta –amb tota desimboltura– marxa amb una dona més jove i no accepta cap compromís amb la família que deixa. La criada de C. té la protecció feudal –i sembla que del tot casta– del vigilant armat del bloc d'apartaments; és a dir, té la protecció de l'animal d'ordre enmig de la selva. N'està molt gojosa. Molt inexacta en el seu quefer si J. no la sabés controlar. És com una estela maia grafiada enmig de la selva, aliena als bons

anys del petroli i a la crisi d'ara, a les revolucions i les contrarevolucions, a les guerres religioses, les temptatives guerrilleres de no fa gaire que han deixat els serveis secrets fora de control, el sindicalisme mafiós i una política exterior sistemàticament procastrista.

Diplomàtic francès. Còctel de tarda *chez un* diplomàtic espanyol. Perpètues fotografies dedicades del rei, en vasa de plata. Petita biblioteca amb els llibres de Graham Greene. Les alegries diplomàtiques quan cobres en dòlars i el peso vola baix. Un *attaché* francès loquaç, potser més antropòleg que diplomàtic. Critica els mites de l'indigenisme. Sosté que els imperis extingits coincidien amb l'esplendor renaixentista a Europa. Somriu, sense fer cap més comparació. Cada vegada que els ideòlegs indigenistes reclamen l'origen de la pàtria, en realitat només invoquen ruïnes i despulles. Asteques, maies, inques ja eren un món vençut i acabat quan arribaren els conqueridors espanyols, perquè eren mons sanguinaris, cruelment estratificats, fins i tot caníbals. A diferència de tants francesos, l'*attaché* confessa una sana enveja per l'imperi espanyol, la cristianització del nou món i la vasta vitalitat de la llengua espanyola. Sopem a una posada molt acollidora de Coyoacán, on tracten a tothom de *licenciado*.

Cuernavaca. Dinar a Las Mañanitas. L'aperitiu de *margaritas* a les gandules del pati colonial entre tucans. Buguenvíllees. Un quartet de *rancheras*. Hi ha

dies fèrtils. Una vella americana que dina sola, majestuosa, imperial. Claredat beneïdora de la llum. A Cuernavaca encara m'atreu menys la literatura de Malcolm Lowry: és clar que ell parlava del dia dels Morts.

Dia de noces. Celestí i Jungla es casen al consolat d'Espanya a DF. Una certa elegància expatriada. Sempre hi ha algú, és clar, que dedica tot el temps a malparlar dels mexicans. Gran festa d'hotel que empalma amb un sopar selecte. La vida nocturna, esqueixada, kitsch, aglomerada, pletòrica, il·limitada, orgull de Mèxic com si encara ragessin els ingressos del petroli. J. fa que C. sigui gairebé invulnerable, amb una naturalitat elegant que pot ser la prova de com la sang dinàstica, el gen familiar, guanya la batalla de sobte a les temptacions del caos. A la nit, des del llit, sento la primera *balacera* que s'allunya i s'acosta.

Yucatán. En qualsevol carretera apartada, a entreforcs sense trànsit, patrulles militars amb vehicles blindats. Soldats hieràtics, de cos dur, baixets, pell fosca, mirada índia inescrutable. Zona de revoltes periòdiques sense sentit, coàguls de violència indigenista que semblen connectar amb la turbulència genètica d'antics déus. La sang volcànica després de l'estupor silenciós. Anem per carreteres sense gens de trànsit, i sempre hi ha un indi i tota la seva família amb quatre talls de síndria per vendre, taronjades tèbies del sol, fruita plena de mosques, pistatxos...

Estela maia. Ruïnes precolombines de Cobá. La gran piràmide és una geometria vertiginosa. Hi ha un observatori astronòmic, entre els giscos de la selva i les granotes. Vegetació de jungla frondosa, que no és hostil i que de sobte arriba a una petita clariana d'esteletes erectes en el temps selvàtic. El món maia de fa mil cinc-cents anys, d'un gran poder militar, hidràulic, comercial. És una civilització de ciutats que van entredevorant-se, com una litúrgia protohistòrica. Una estela magníficament amb inscripcions maies: la contemplen uns turistes americans, com si fos la carta plastificada d'un *dinner* d'Ohio. Com Winckelmann s'adonà que l'estatuària grega estava originàriament policromada, els arqueòlegs han comprès que les piràmides maies estaven pintades o bé, en molts casos, estucades. Potser era el mateix mal gust cromàtic d'una artesania d'ara. En el territori perifèric de les ruïnes de Cobá hi visqueren centenars de milers de maies en cabanes de fusta. De cop i volta tot allò desapareix i fins ara són inevitables les hipòtesis sobre causes astrològiques o paranormals. Potser fou una mutació biològica. Havien arribat al límit de les possibilitats de supervivència? O dos orígens distints: guerrers semidéus i pobres esclaus, i els guerrers esgotaren la seva capacitat de poder. Cal suposar que eren homes de cames fortes, capaços de suplir el metall efectiu i la roda. Sanguinaris, esportistes. Embarcador de fusta sobre la gran llacuna, a la posta de sol.

Sobre Mallorca. Al Carib, la platja verd turquesa d'Akumal. Llarga conversa amb C. comparant les incomparables platges del Carib i les mediterrànies. Potser la diferència essencial és la llum, sens dubte, però també el grau de salinitat. És clar que, just ara, moltes platges mediterrànies volen assemblar-se a les caribenyes per afegir exotisme a l'oferta dels *tour operators*. Després parlem de política, com tantes vegades, i l'enorme distància ens permet veure Mallorca amb més exactitud, sense passió, com l'illa remota que va ser durant segles. Mentre parlem de política mallorquina, un americà molt pesat perora a la taula del costat sobre els errors de la Reserva Federal i surten del mar els bussos que vénen de trescar, entre barreres de coral, buscant tresors de galeres enfonsades, plenes de l'or que se n'anava cap a Espanya.

Piscina. Hotel Villa Arqueològica. A la nit una dona jove, que abans hem vist de prop i era ben lletja, neda a la piscina no gaire il·luminada. Té aleshores el perfil fosc de la gran dona innominada, arquetip del desig. Sospito que és així com neixen els mites.

Amor a DF. Llarg horabaixa de sobretaula i copes a un petit restaurant italià, una pizzeria insòlitàment *chic* i poc saborosa, freqüentada pels «júnior» de DF en una espècie d'arcada colonial. Després de dinar, el restaurant passa a ser terrassa-bar. Jo diria

que més d'un «júnior» té la temptació de semblar estranger i no mexicà. M'hi va dur C. fa cosa de dies. Passen les hores, com passa la nuvolada premonitòria sobre DF. I passen més hores. De sobte, ja ben de nit, surto de la immersió etílica –tal vegada perquè he dormit una llarga estona– i em desperto dins un taxi, monotemàtic, amb olor de suor i revòlver a la guantera. Una dona jove. Recordo vagament que l'he conegut al restaurant italià. Un perfil finíssim, la mirada neta, nòrdica. M'explica que als matins se'n surt de les ressaques –de «la cruda»– bevent un sèrum per a nadons que venen a les farmàcies. Diu que sí, que ella està enamorada de mi. Que m'accepta sense saber com sóc ni gairebé qui sóc. I vaig recordant que li he declarat el meu amor en algun moment, hores abans. Anem de banda a banda del centre de DF, per a satisfacció del taxista. Llarg diàleg amorós, sense assaig, talment una pel·lícula de la Nouvelle Vague. Amor, amor entre gratacels, carretons colonials, places amb gent que fa festa. Amunt i avall del Paseo de la Reforma, com una gran nit. El diàleg no s'acaba. I semblaria que ambdós parlem amb el cor a la mà. Quin cor, quina mà? Tot adquireix una major intensitat. De sobte, pànic a l'aventura, a les coses desconegudes, recel dels enigmes d'una dona. Miro el seu perfil perfecte, no m'ho crec, sospito qualsevol cosa, faig parar al taxista, i al semàfor agafo ràpidament un altre taxi per anar a dormir, deixant enrere, i per sempre, l'enamora-

ment total, la dona absoluta, l'harmonia d'una llarga nit de DF.

Nit de mescal. A la nit, balls populars davant l'església major de Taxco. Danses d'aparellament, de sortilegi sexual, amb gestos que serien obscens si no tinguessin una naturalitat animal. Si els conqueridors haguessin estat protestants, no haurien consentit balls així davant una església. El catolicisme, en canvi, assimila tant com pot el paganisme. Com a màxim, li posa fal·dilla i sostenidors. Què hauria passat si el catolicisme llatí hagués colonitzat l'Índia? Hauria integrat el *Kama-Sutra*? Hauria paït la sensualitat oriental com va fent amb les litúrgies africanes? En tot cas, a Mèxic era relativament fàcil. Per això la religiositat popular ha sobreviscut a totes les persecucions. No veig culte al sexe o a la dona, si no vaig errat, o no n'he vist a l'art maia. Tot està supeditat al *macho*, però un *macho* compungit, «crecido ante la traición ajena». És a dir, destinat a la pedra del sacrifici, disposat –amb màscara– a la mort violenta. Després de sopar, a una cantina de Taxco despatxem una ampolla de mescal, amb la cuca al fons. Cert efecte enervant, molt suau. Procura uns somnis sense mesura, com la fundació d'una mitologia. Vella cantina amb billars i una Victrola, cartells amb remeis contra «la cruda». Pel terra de la cantina roden les ampolles buides, i tot són llosques, pellofes de llimona i deixalles de disbauxa de miners de la plata. Algú recorda que la diferència entre un

cantiner i un psiquiatre és que al cantiner li contem els problemes a peu dret. Cançó d'amors fracassats a la Victrola. Xoc de les bolles a la taula de billar. Tota percepció queda una mica augmentada pel mescal —que no té res a veure amb la mescalina al·lucinògena—. Els mexicans beuen de manera que no semblen gaudir-ne, com si tinguessin una set tel·lúrica i ancestral, capaç de treure alcohol de les arrels dels cactus. Els clients, saturats de tequila i amb la mirada impenetrable, vidriosa i violenta, pugen a un asenet que tenen lligat a la porta de la cantina. Encara són a temps de sopar un bon plat d'iguana a casa. Una descàrrega silenciosa d'electricitat passa per la cantina, com un llamp forcat. Al matí, berenar gloriós a la terrassa de l'hotel, amb un cambrer que et posa el torcabocus al genoll i diu: «¡Estimado!».

Lavatives maies. La gran piràmide de Chichén Itzá. Les mil columnes. El joc de la pilota que jugaven fent passar per anelles de pedra foradada caps humans tot just degollats. Món maia de mutilacions, d'adrenalina incentivada amb lavatives intoxicants per fer abrinar els guerrers. A les ruïnes de Chichén Itzá, sota el cartell que prohibeix els venedors ambulants a l'interior del recinte, una llarga filera de venedors ambulants, com al *cenote* de Valladolid, al costat de la prohibició severa de nedar-hi, un adolescent t'ofereix la seva temptadora assistència per fer un *clavado*, una immersió des de gran altura. A qualsevol cantonada, a la carretera més

deserta algú vol vendre't alguna cosa. Fins i tot sembla que prescindeixin del sentit de guany, del marge de profit, i que només vulguin guanyar aquells pesos a fi de comprar alguna altra cosa per posar-se a vendre-la. A l'hotel Mayaland, Alfonso Guerra ha d'arribar –ens diu el director, espanyol– dos o tres dies després. A la nit, whiskies una mica esbravats mentre un trio canta cançons d'Agustín Lara amb poca fortuna.

Més ruïnes. A Tulum, més ruïnes maies. Mar omnipotent. Des de dalt de les ruïnes de Tulum, el rompent de les ones en el litoral del coral. Palmeres gràcils al final d'una ampla drecera de vegetació feraç. Petita platja d'ones verd clar, potents, i no és necessari ser cursi per embadalir-se pensant que Hernán Cortés arribà aquí, i les seves primeres embarcacions, empen-tejades per una onada, quedaren plantades sobre l'arena fina. Entre les ruïnes de Tulum, rostres hieràtics, despòtics, un ancestral enyor de sang. Memòria dels cors arrencats pels sacerdots. Sales de columnes per al gran sacrifici. Monòlits amb grafies que són com la intuïció intransigent d'una civilització que preveu el pas mortal del temps. Eixams de turistes indígenes que no semblen comprendre que aquelles ruïnes habiten en el seu sistema genètic. Mercat de cocos, capells i vidre que vol ser quars.

Poder. Tal vegada hi ha pobles destinats a manar, d'altres a viure i d'altres a patir. Els Estats Units nas-

queren per produir, i si manen és perquè no hi ha ningú més i així aprofiten per protegir els seus productes. A la Mediterrània nasquérem, per a bé i per a mal, per viure o almanco sobreviure. Els anglesos s'establiren per manar. No sé ben bé per a quins efectes nasqueren els mexicans. Tal vegada per morir, i, si és possible, de forma cruenta.

Insignificança. Nit a la platja de Tulum. Teringa de bungalows amb llum autògena, desgavell social. Fosca sempre precoç, lluna escènica, núvols que semblen a l'abast de la mà. Arriba una densa fosforescència. Xiu-xiueig de les palmeres. Onades amb ritme mil·lenari. Parelles que fan l'amor sotmeses als manaments de la Deessa Blanca. Figures espectrals per la platja. Un animal salvatge que furga l'arena gira cua i s'endinsa en la selva. Tot és la mateixa trama d'un déu omnipotent. És tota una nit de desig de tot. Tantes remotes vitalitats desaparegudes de la Terra. Tanta biologia antiga. Una petita estreta dels blocs de Wegener en deriva continental remou més energia que tota la humanitat. Insignificança de l'home. La infinitud feia de la nostra finitud un impuls cap a l'anècdota. Carreteres desertes fins a Cancún escoltant la ràdio voluptuosa de plenitud verbal.

Cues de llagosta. A Cancún, el primer sopar en un restaurant sobre la llacuna, i l'aigua clapoteja sota el pis, i tot el menjar és insípid. Cues de llagosta sense cap

mena de sabor. Peix sense sal. Hotel ideat per nodrir els estralls del turisme americà de classe mitjana baixa. Anem amb C. fins a l'horitzó del Gran Caribe, més enllà de Punta Sam. Pels camins d'arena, un fills de papà condueixen el cotxe, i perilla la vida dels caminants. Una gran cantina de fusta arran de mar. No tenen ni cervesa fresca. *Zopilotes* al terrat. A la vora, dues velles índies recomponen el sòtil d'una cabanya. Tenim més ganes de dinar que d'anar fins a Isla Mujeres. Li veiem el perfil baix. Restes d'un gran llangardaix, polides pel sol. No gaire enfora, tot de casinos i discoteques esperen els turistes. No en quedarà runa ni cadàver.

El servei de taxis de Cancún, improvisació per a nits esbojarrades, nits de Nadal. Els taxistes de professió reposen, i tot de cotxes particulars van amunt i avall, com si fessin festa. Nadal caribeny a una platja amb mariachis suats que canten cançons nadalenques. El turisme, una falsa indústria. Mèxic progressa, però tal vegada no sigui per un procés de la Història, sinó per acumulació de fatigues i d'escarnis. És a dir, un procés de sedimentació biològica que «fa Història». *Postdata*, d'Octavio Paz: el mèrit del PRI va ser posar fi a l'anarquia i restringir el poder militar; amb un únic mandat presidencial té límits la dictadura –amb la venalitat que es vulgui–, de la mateixa manera que el creixement econòmic obre les portes a la reforma democràtica. Quina altra revolució sud-americana ha tingut un final menys catastròfic?

Anegar-se. Diumenge 29, gran nedada de bon matí a la platja de Tulucán, quilomètrica i deserta. Hem dormit en hamaques a la terrassa del pis d'uns coneguts de C. De sobte els corrents marins de costa em duen cap on no faig peu. Sé que no tindré forces per retornar a la platja, per anar contra corrent. Crido auxili. C., massa enfora, a la vorera de la mar, no pot venir sense perill de quedar-s'hi, i les ones implacables se m'emporten mar endins. Guaita el gran sol a qui els maies sacrificaren milers i milers de vides humanes. M'anego, torno a surar, no sé cap on vaig, sota la mirada indiferent del meu Déu *absconditus*, lluny de casa, de tot. Ja fet oblit. Em ve el pànic de sentir com l'aigua m'omple els pulmons i em converteixo en un cos inert, que seria buscat per llanxes policials i enterrat qui sap on. Crido, crec que per primera vegada a la vida, «¡Socorro!» i «Help!». Al perfil de les dunes apareixen figures humanes, es deuen pensar que els saludo i em responen amb el braç enlaire. Des de la platja, C. em fa senyals per indicar-me on puc remuntar les ones que vénen i aprofitar-les per avançar cap a terra. Per un instant, no sé si vaig cap endins o cap enfora. Bec aigua una vegada i una altra. Tot s'afeixuga. Després, infinitament després, sabré que aconsegueixo nedar cap a terra. Per fi, faig peu. Tot il·limitat i fins i tot grotesc, però del tot cert, definitiu com l'espetic d'una gran ocellada amb missió fatídica. A la platja, caic esgotat. Vomito aigua de mar. Uns pelicans pesquen amb un cop de bec destre i graciós.